

”Högdalstoppens begravningsplats”

”Högdalstoppen cemetery”

**Viktor Zapata
Ekemark**

**Handledare/
Supervisor** **Anders Wilhemson, professor**

**Examinator/
Examiner** **Anders Johansson, prodekan**

**Examensarbete inom arkitektur, avancerad nivå 30 hp
Degree Project in Architecture, Second Level 30 credits**

5 June 2014

HÖGDALSTOPPENS BEGRAVNINGSPLATS

VIKTOR ZAPATA EKEMARK

"Det är en märklig plats, två gigantiska begravningskullar, det är gamla Klarakvarteren som ligger krossat därunder, förvisat ut till förorten aldeles intill en stor sopstation."

/ Karin Mamma Andersson

FRÅN LIVET EFTER DÖDEN, TILL LIVET EFTER DEN DÖDE

Mitt arbete handlar om döden och hanteringen av de döda, och om det paradigmskifte vi befinner oss i.

Bakgrund
I Sverige har religionen tappat betydelse i många människors liv, även om "sekulärt" bara delvis lyckas beskriva det tillstånd vi befinner oss i. För även om religiösa samfund har ett begränsat inflytande, finns det fortfarande en andlighet. Många människor har ett flytande förhållande till tro och ett vanligt ställningstagande är: "Jag tror på någonting." Bilden av vad som händer efter döden är vag och relationen till höglider är snarare kulturell än religiös. Eftersom det idag inte finns en skolning kring religiösa symboler och riter, finns det ett individualistiskt mysticistiskt förhållningssätt, där individen intuitivt får samla de delar som passar dens världsskådning. Därför tror jag inte att en ateistisk begravningsplats skulle svara mot hur folk upplever världen. Dessutom finns det en risk med att försöka skapa neutrala rum: dels eftersom du då förutsätter att det finns något "neutralt" och glömrar ditt eget sammanhang, sen vore det olyckligt att försöka skala av symbolik som kan upplevas utan en religiös kontext. Ateism förstås ofta som religionens och trons motsats, men agnosticism skulle istället kunna ställas som en motpol, där säkerhet står mot osäkerhet.

För mig innebär vårt sekulära samhälle en möjlighet, där människor från olika trosuppfattningar kan mötas i döden. När tro blir personligt och fränkopplat en organiserad religion, blir också behovet av att exkludera mindre. Arkitektens roll blir att skapa rum som kan härberga olika ceremonier, men som samtidigt inte blir generella. Den ska vara uppbyggd av potentiella teman och vilar på de traditioner som mänskligheten har skapat för att hedra våra döda.

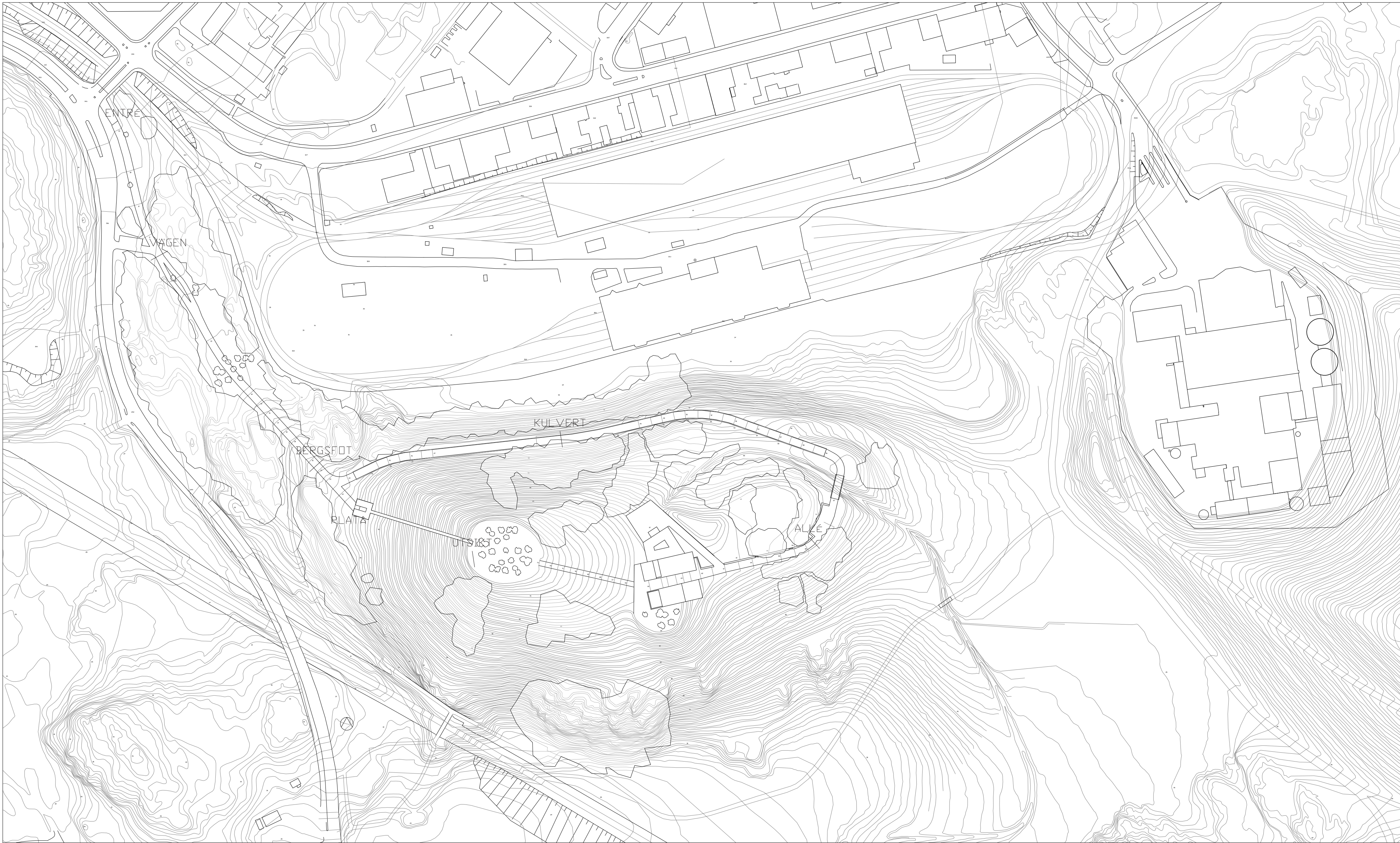
Förutsättning
Vad betyder det? Icke-religiösa begravningar fokuserar på livet efter den döde istället för livet efter döden. Ceremonin handlar mer om att konkretisera döden och hylla den döde. En sak som vi kan lära oss av religiösa ceremonier och rum är hur de löser upp individen till förmån för ett större sammanhang (om det betyder att allt är atomer eller att Gud existerar spelar ingen roll, eftersom både gud och universum är oändliga.) I religiösa byggnader sker detta ofta med ljus, procession, association och rymd. Det finns ingen anledning att göra begravningsakten mindre betydelsefull för att utgången är osäker.

Vi vet inte vad vi tror på. Vi vet att vi vill minnas våra döda, vi vet att det är lättare om vi materialiserar minnet. Människor har blivit mer rörliga och är inte bundna till en plats på samma sätt som förut, det gäller även för dödens platser. Gravar måste underhållas och om de vanvårdas innebär det dåligt samvete för de efterlevande. Därför har minneslundar blivit ett vanligt sätt att begravas på, eftersom de inte på samma sätt kan försummas. Dessutom blir akten att minnas inte lika knuten till en plats, vilket förklarar för vår mobila befolkning. Det innebär dock inte att behovet av platser för kontemplation och minnen har försvunnit. Kan man tänka på minneslundar som ett nätverk av sorgeplatser där vi kan tänka på våra döda? Samtidigt är den specifika platsen fortfarande viktig, för: vad lämnar vi kvar i jorden om vi inte tror på själen? Svaret tror jag handlar mindre om teologi och mer vardagspsykologi, då människan har en tendens att återvända till platser för viktiga händelser, det som att vår närvaro besjälar den.

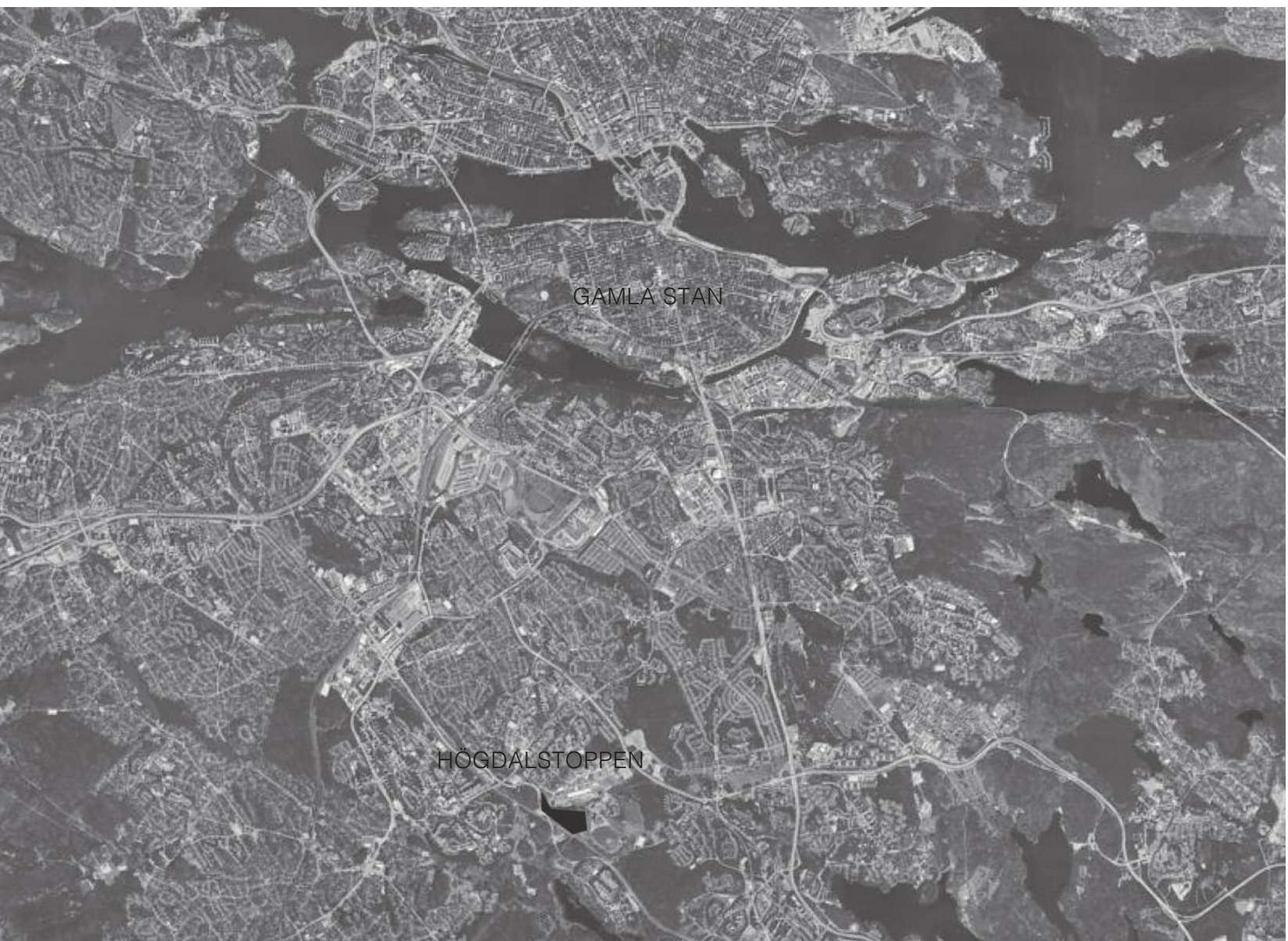
Plats
Högdalstoppen är konstruerad med myter och rykten. Och av teglet från Klara-kvarteren. I vissa ljus är det en ruin, ibland en bortglömd allmänning. Bland sly och trasiga lyktstolpar går du på avvägar, så plötsligt: du ser ett hörn av ett gravröse, ett monument. Att betrakta och besöka Högdalstoppen är lika mycket en alldaglig som en storslagen upplevelse. Stadsträdgårdsmästare Hölger Blom ville att "topparna skall utföras som fristående konstverk", och bortom förfallet kan det konstruerade urskiljas: genom toppens distinkta kanter och planerade planteringar. Tyvärr har området blivit ertersatt: grönskan hålls inte efter, gångvägarna är mörka och de lampor som finns är ofta sönder, det samlas skräp som inte blir upplockat, gamla bilar lämnas på området mellan topparna. Öppenbarligen kan inte staden hålla efter området som en park, därför vore det önskvärt att ge området ett program som fortfarande fungerade som en offentlig parkmiljö.

Högdalen är enligt mig en av Stockholms mest dynamiska platser, ett av de ytterstadsområden som fortfarande erbjuder ett centrumliv och kulturutbud. På grund av det och platsens relativa närhet till innerstaden tror jag att Högdalen kommer utvecklas dramatiskt under de närmaste tio till tjugo åren. Högdalens industriområde ligger nära tunnelbanan och består av småindustrier som antagligen kommer att ersättas av bostäder. Jag tror att en begravningsplats skulle berika och binda ihop stadslandskapet. För att knyta samman tre topparna och skapa den sammanbindande länk som politikerna saknar, är det nödvändigt att flytta på återvinningsstationen (som redan i sin tillblivelse var temporärt placerad).

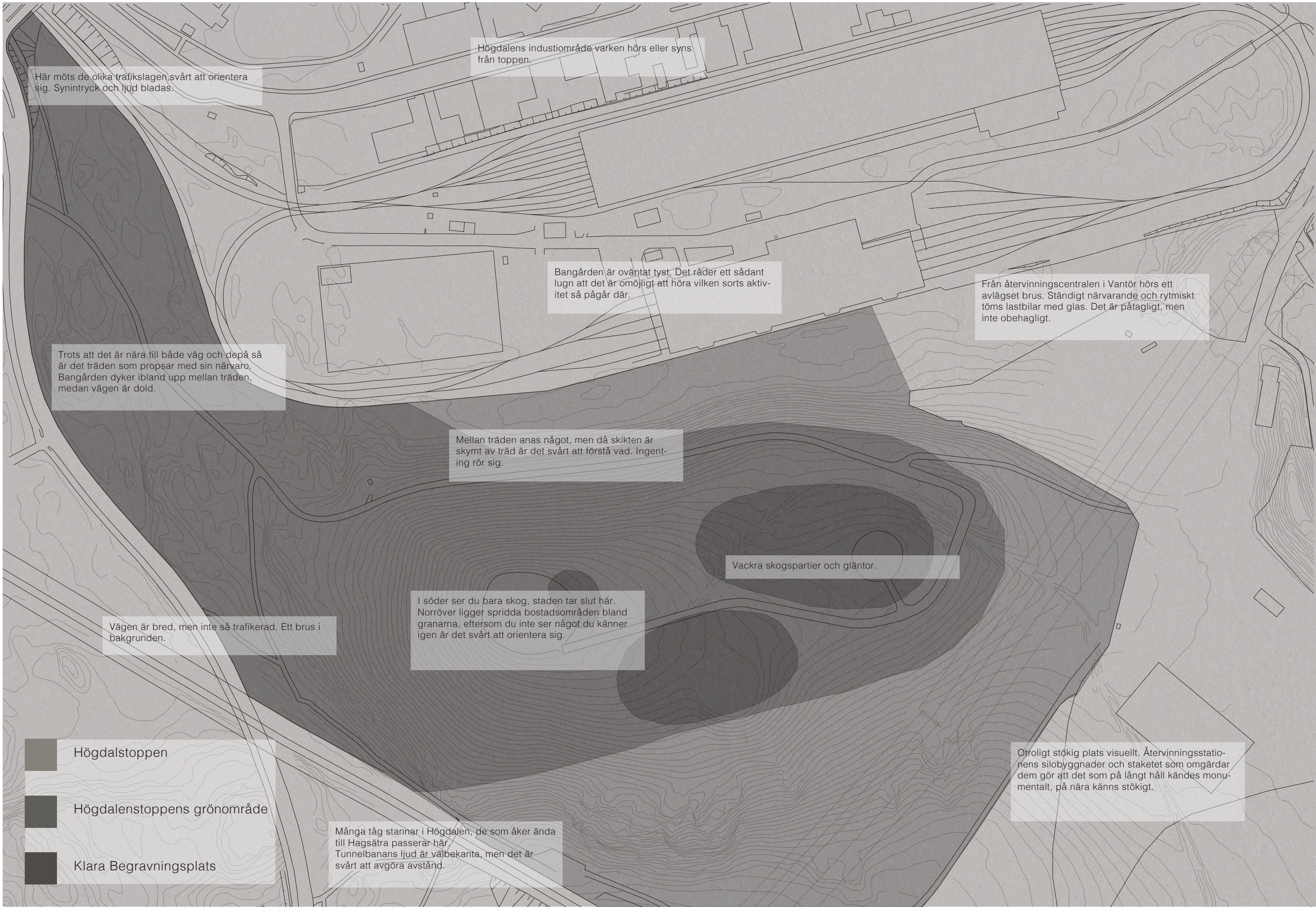
SITUATIONSPLAN | 1:2000

LÄGE I HÖGDALEN OCH STOCKHOLM

HÖGDALSTOPPEN UPPDELAD I ZONER | 1:2000

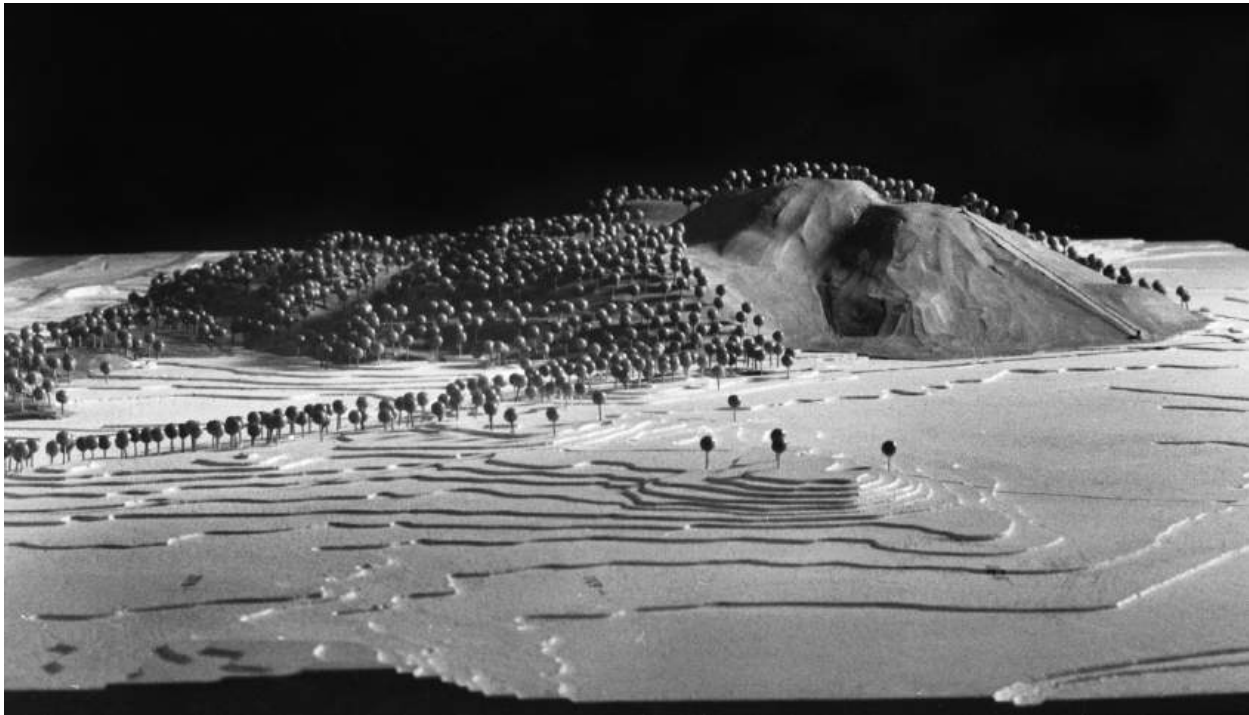
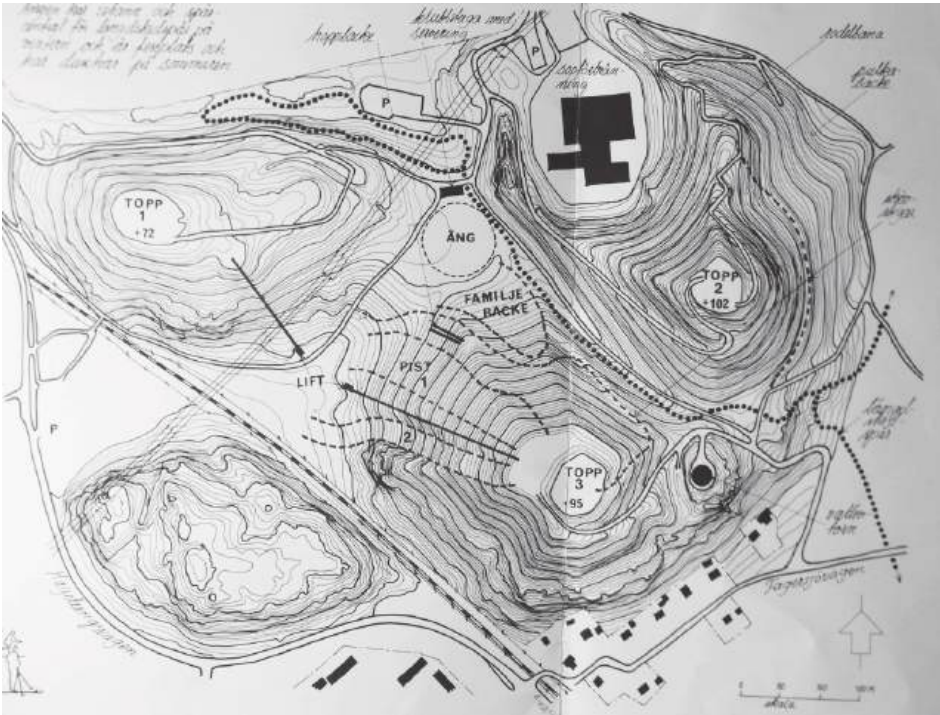
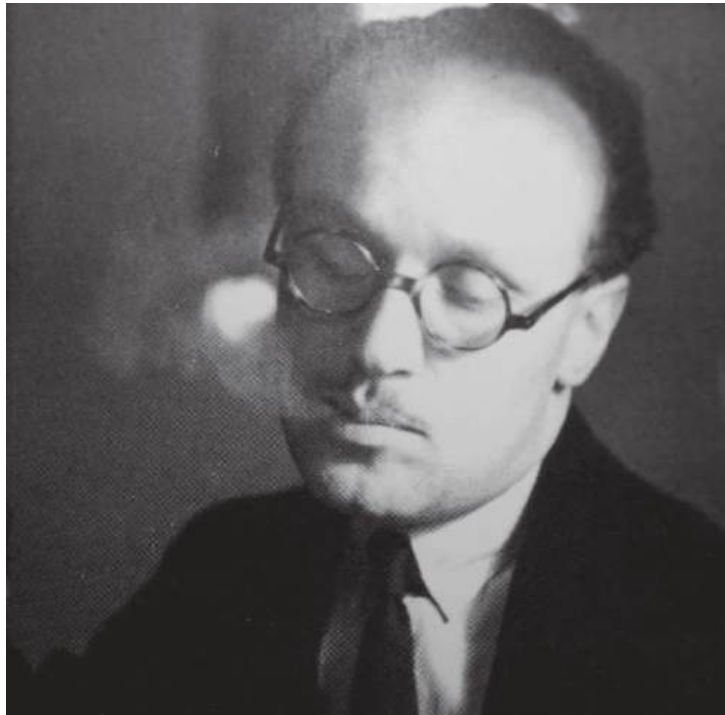

UTVECKLINGSMOMRÅDEN RUNT HÖGDALEN | 1:10000

- Kommunen utreder inför ny bebyggelse, i Rågsved så kommer sjön Magelungen saneras och kedjehus byggs på fälten i anslutning till sjön. Kommunen vill skapa en naturlig förbindelse mellan Fagersjö, Rågsved och Högdalen.
- Färdigbyggda områden, nya flerfamiljshus och en skateboardpark. En etapp i kommunens vision om att skapa ett tätbebyggt och levande centrum i Högdalen.
- Framtida utvecklingsområde. På grund av Högdalens starka position som ytterstadskryppunkt, så tror jag att Högdalens industriområde kommer tas i anspråk som bostadsområde.
- Högdalstoppen. Min tomt, men även en av kommunens viktiga utvecklingsområden: "...ökad tillgänglighet till naturområdena kring Högdalstoppena."

HOLGER BLOMS HÖGDALSTOPPEN

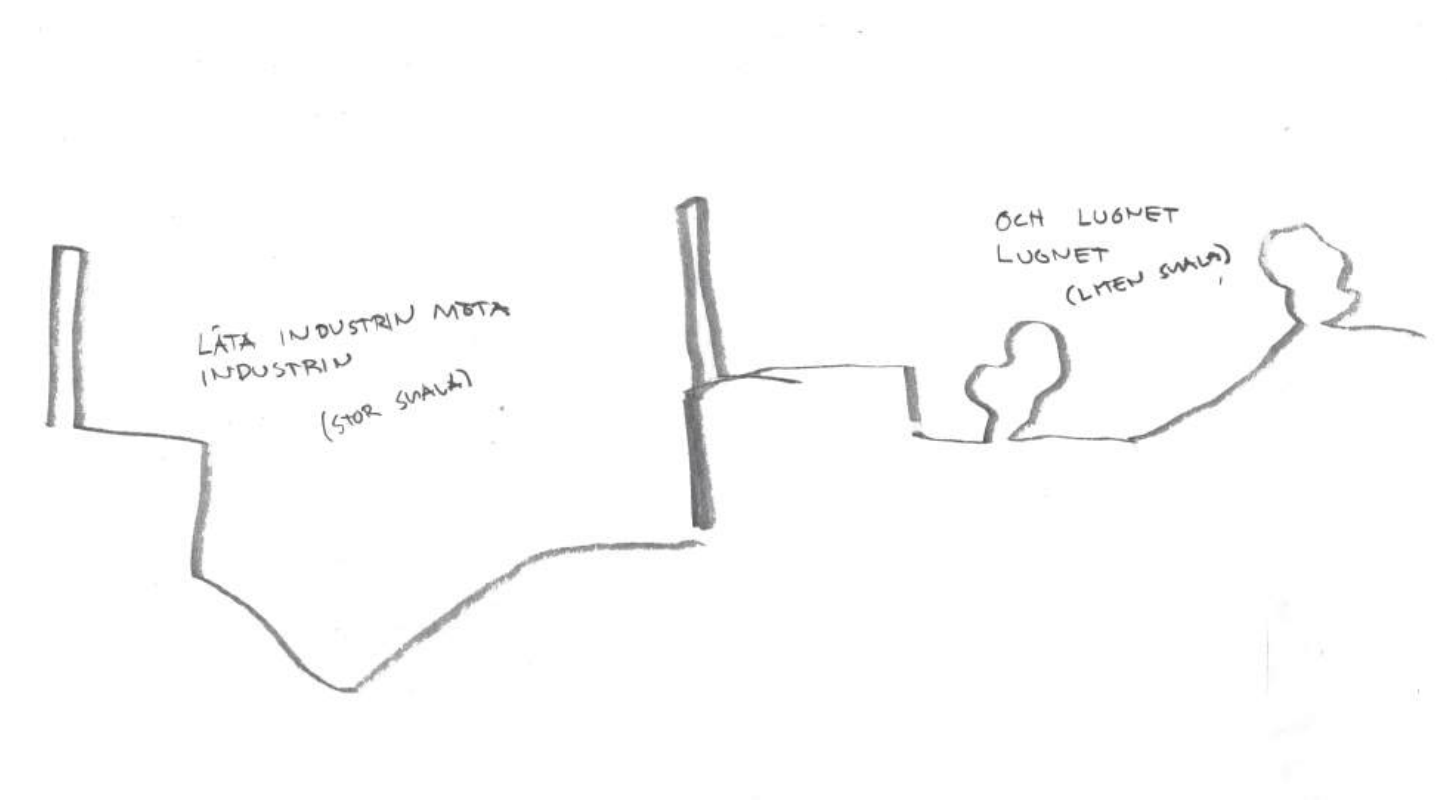

BEGRAVNINGPLATS ELLER PARK?

Skogskyrkogården är en självklar referens, men en intressant fråga är: "vad är det som är fel med Skogskyrkogården?" Svaret är att det finns en konflikt mellan hur vi använder, hur vi vill använda och hur det var tänkt att använda Skogskyrkogården. Begravningsplatser nyttjas på flera olika sätt, utöver den mest uppenbara kan den även vara en plats för kontemplation och rekreation. I staden bildar kyrkogårdarna andrum, ibland förvillande lika parker, men med andra spelregler. Konflikten uppstår när aktiviteter som till exempel löpning väcker anstöt hos gravbesökare. I mitt förslag ses naturen utanför ceremonirummen som park istället för begravningsplats. På så sätt höjs toleransen för olika aktiviteter, då området kan ses som en tillgång istället för egendom. Jag vill inte jaga bort vad som redan finns där, snarare bejaka det. Ja till pulkaåkning och hundpromenader. Samtidigt måste en begravningsceremoni erbjuda lugn och avskildhet.

Då det enbart kommer att finns en minneslund och inte gravplatser på Högdalens begravningsplats skapas förutsättningen att det inte behöver finnas ett sammanhållet område där all mark är fredad. Istället kan man skapa platser som är introverta och där fokus kan ligga på döden. Kommunikation kommer att vara viktigt i mitt projekt, eftersom det kommer att finnas två olika användare i mitt projekt: sörjande och glada. I vissa stunder ska dessa grupper inte interagera, då kommer det vara viktigt att jobba med olika rörelsemönster och avskildhet.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL INDUSTRIEN / TOPOGRAFIN

FAKTA OM TRO OCH DÖD

Enligt Begravningslagen ska huvudmannen notera de behov som uppkommer. Både Rådet för begravningsfrågor och Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund har försökt fånga vår samtid i statistik.

- Många vill planera sin egen begravning, men gör det ej.
- Det finns en hög tolerans för var begravningsceremonin kan hållas.
- 88 % religiös begravning, 9 % borglig begravning.
- 20 % sprider askan, av dem har 61 % en egen ceremoni.
- 65 % besöker en kyrkogård en till två gånger om året, äldre oftare.
- 44 % besöker kyrkogårdar för att minnas de döda (som inte ligger där).
- Träd och grönska är det besökare tycker är viktigast.
- 88 % kremeras i Stockholm.
- 1888 blev kremationer lagligt i Sverige.
- 1966 blev det "tillåtet" för katoliker.
- 68 krematorier i Sverige, 3200 begravningsplatser.

Samfund	Procent
Svenska kyrkan	67,5 %
Frikyrkor	3,7 %
Ortodoxa kyrkor	1,2 %
Islamska samfund	1,1 %
Katolska kyrkan	1 %
Judiska samfund	0,1 %
Ateister / agnostiker	46 % - 85 %

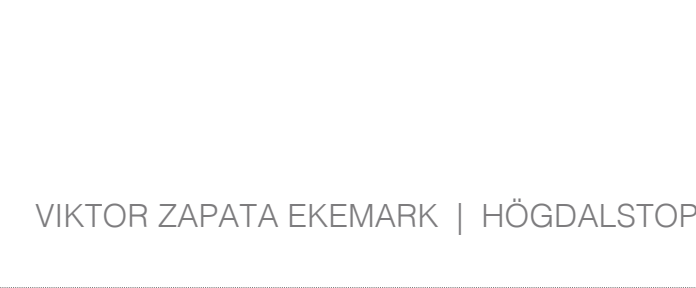
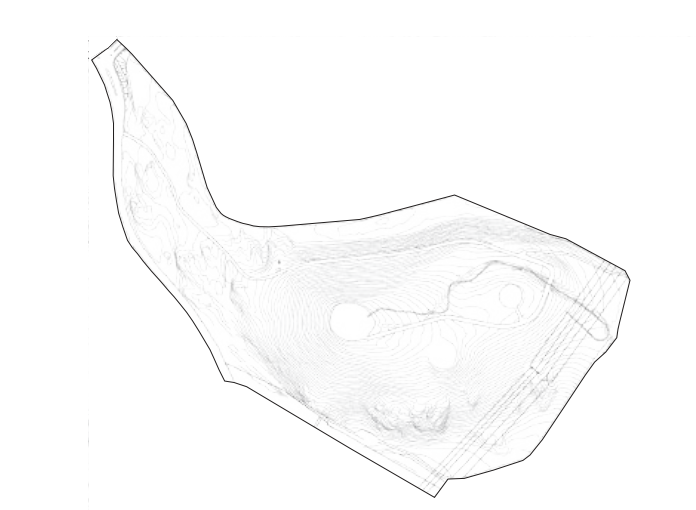
	Totalt antal kremerade	Döda från Stockholm	Kre. från Stockholm	Procent kremerade	Kre. ej från Stockholm
Stockholm	7380	6869	5467	88 %	25,9 %
Krematorie	Uppförd	k. 2012	Sedan starten		
Sollentuna	1969	2869	66289		
Norra begravningsplatsen	1887	0	94838		
Skogskyrkogården	1931	3901	317862		
Räcksta	1964	3479	159306		
	Minneslund	Askgravlund	Askgravplats		
Stockholm	2564	107	5		

BEGRAVNINGSPLOTSJÄMFÖRELSE | 1:10000

STOCKHOLMS KOMMUNS BEGRAVNINGSPLATSER:

	Gravar	Hektar	Uppförd	Gr. / m²
1. Skogskyrkogården	100000	102	920	0,10
2. Järva begravningsplats	15000	42	-	0,03
3. Strandkyrkogården	20000	25	1996	0,08
4. Räcksta begravningsplats	30700	17	1960	0,18
5. Sandsborgskyrkogården	8000	12	1895	0,06
6. Bromma kyrkogård	8000	5	1160	0,16
7. Spånga kyrkogård	4000	4,5	1100	0,08
8. Västberga begravningsplats	5000	4,5	1998	0,11
9. Brännkyrka kyrkogård	2000	1,5	1100	0,13
10. Hässelby begravningsplats	1500	1,5	1928	0,10
11. Galärvarvskyrkogården	1300	0,9	1742	0,14

HÖGDALSTOPPENS UTVECKLINGSBARA OMRÅDE:

SEKTION A-A

SEKTION B-B

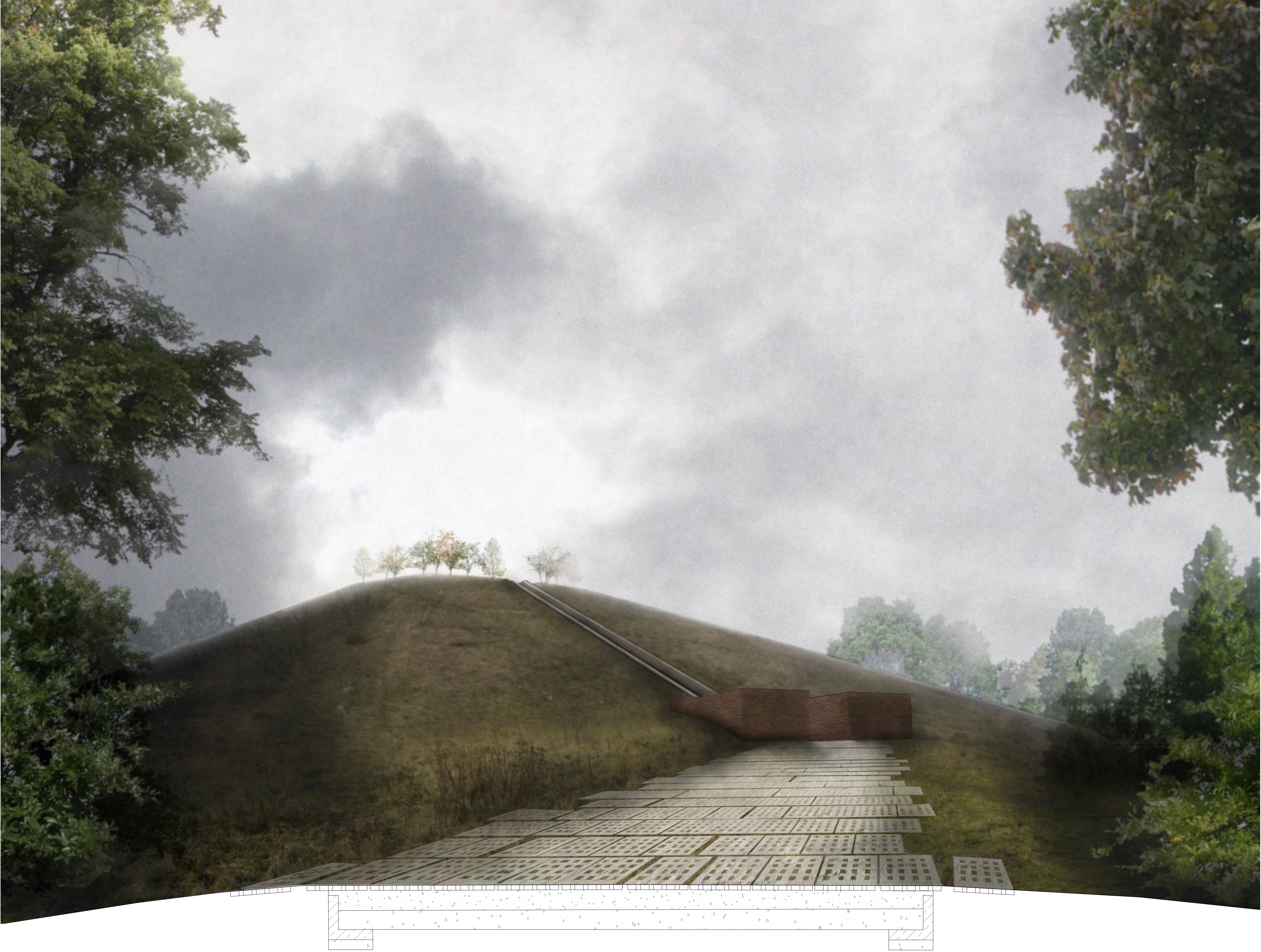

VÄGEN TILL SLUTET

Begravningsplatsen landar bra på Klarakvarterens gravröse, krematoriet möter värmeverket. Min uppgift blir att gestalta uppstigningen. Från områdets primära ingång är det omöjligt att se själva toppen, men hela vägen måste berätta samma historia – om Döden och om Högdalstoppen. Resan till toppen ska skvallra om vad som ska möta en där uppe. Jag ser Högdalstoppen som en ruin av en storslagen park, och vägen genom skogen konstrueras av spillror från denna park. Vägen som ringlar sig mellan träden är i upplösning och enstaka frukt-träd står som rester från en fiktiv dåtid. Så reser sig toppen framför oss, vi ser platån och trappan som kan föra oss uppför. Innan vi är framme svänger vägen åt vänster, vi träder in på skuggsidan. Norrsidan är mörk och fuktig, växtilgheten är tät och snårig, jag väljer att se det som en tillgång. Skuggan och lukten av jord understryks genom att sänka ner körbanan, på grund av att du rör dig under jord betonas uppstignandet när du kommer ut ur kulverten. Värmeverket ligger som en fond och skapar en förvirring kring vart du är på väg, tills du tar en skarp sväng och befinner dig i en lummig lönnallé. Träden har Holger Blom arrangerat och dungar av tall, björk och lönn bildar en glänta. Här har jag valt att placera min minneslund, miljön är redan perfekt och utmaningen blir istället att separera den från vägen. Istället för att sätta upp ett staket, får människors rörelsemönster skilja områdena åt. Genom att skapa en liten höjdskillnad mellan vägen och minneslunden, skapas en mental barriär (mer än en fysisk) som hindrar folk från att oreflekterat gå in i minneslunden. I slutet av allén börjar du uppfatta krematoriet - slutpunkten. Vad innebär slutet för en agnostiker? Det är osäkert (och den osäkerheten vill jag ta vara på och ge en runslig tolkning). Rymden mellan krematoriet och ceremonirummet skapar en förlängning av vägen, en väg som istället för att riktas upp mot toppen verkar leda ut mot ingentinget. Om du istället tar trappan upp till toppen möter du det som har antytts på vägen genom skogen, då du får gå hägkomsten av en fruktträdgård; fragmenterad tegelbeläggning som markerar det konstruerade i (och konstruerandet av) Högdalstoppen. De små fruktträden har egentligen fel skala för den monumentala utsikten och förstärker överklighetskänslan. I planeringen av funktionerna har tanken om att platsen delas av många olika användare varit central, det har varit viktigt att tillåta en cirkulation. Därför valde jag att ceremonirummet vände sig mot den näst högsta platån (istället för att placera den på toppen, där den antigen skulle behöva vara inåtvänd eller totalt ockupera platsen).

VÄGEN | 1:50

BERGSFOT | 1:20

KULVERT | 1:20

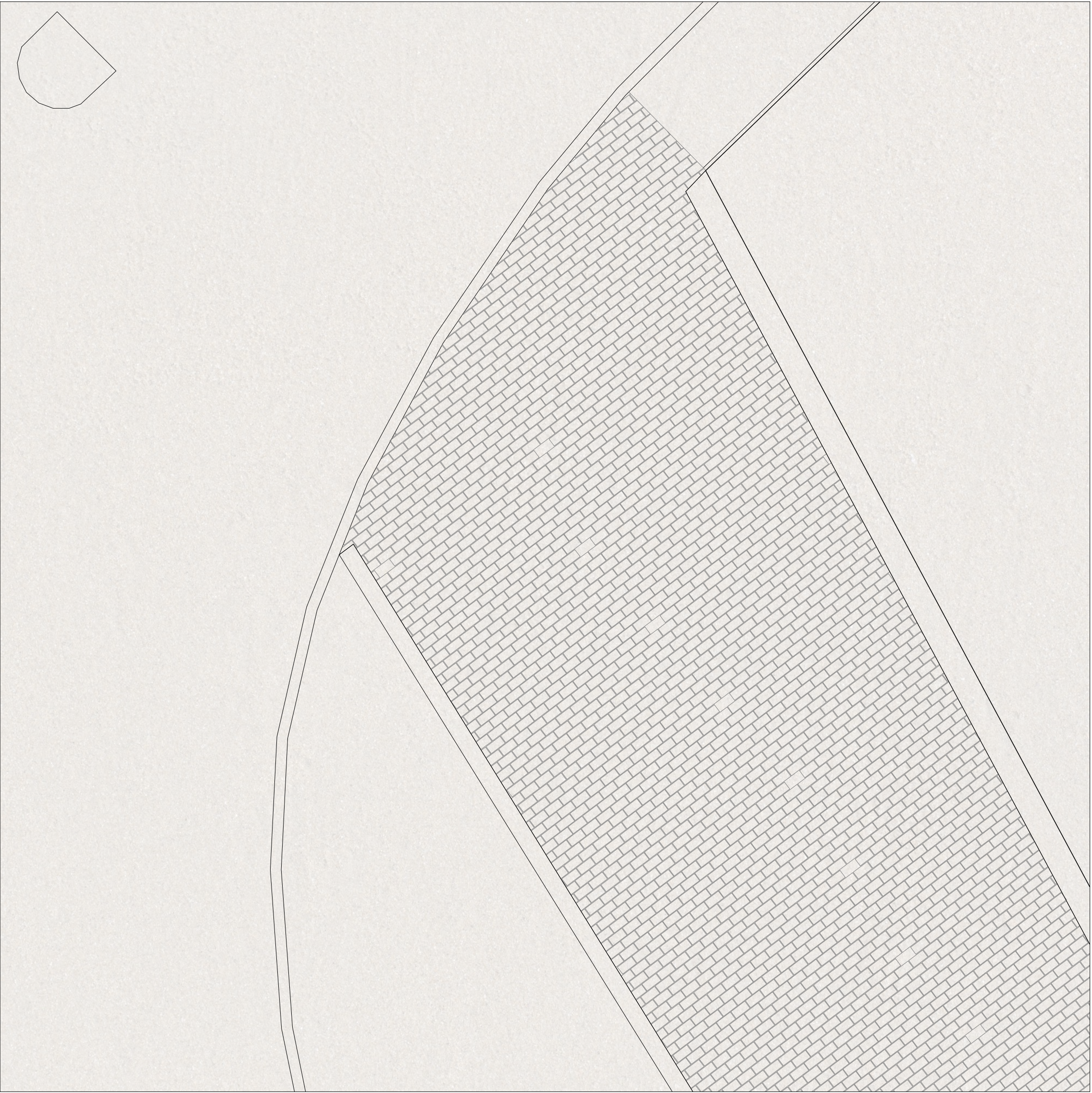
ALLÉ | 1:50

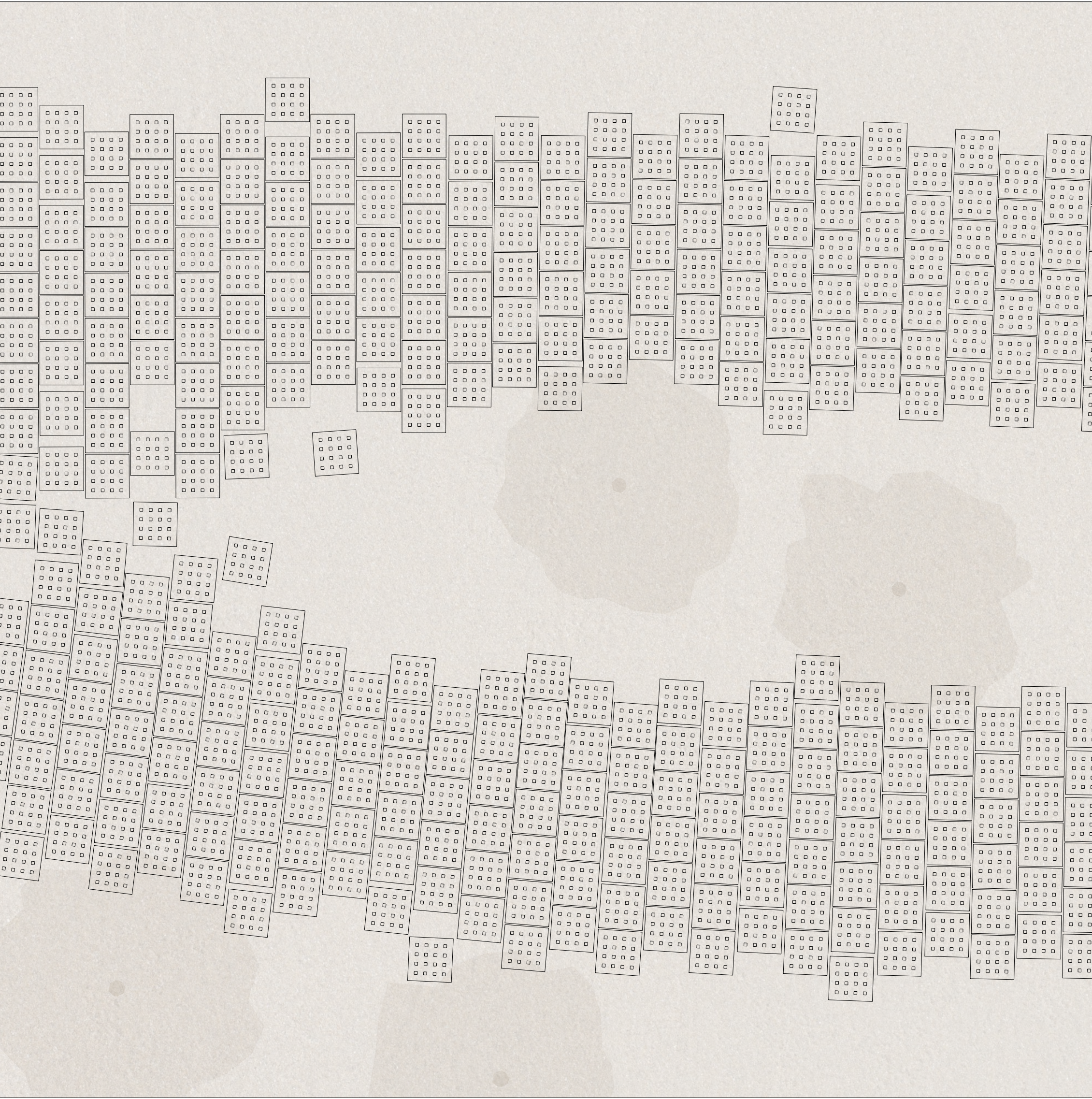
UTSIKTEN | 1:50

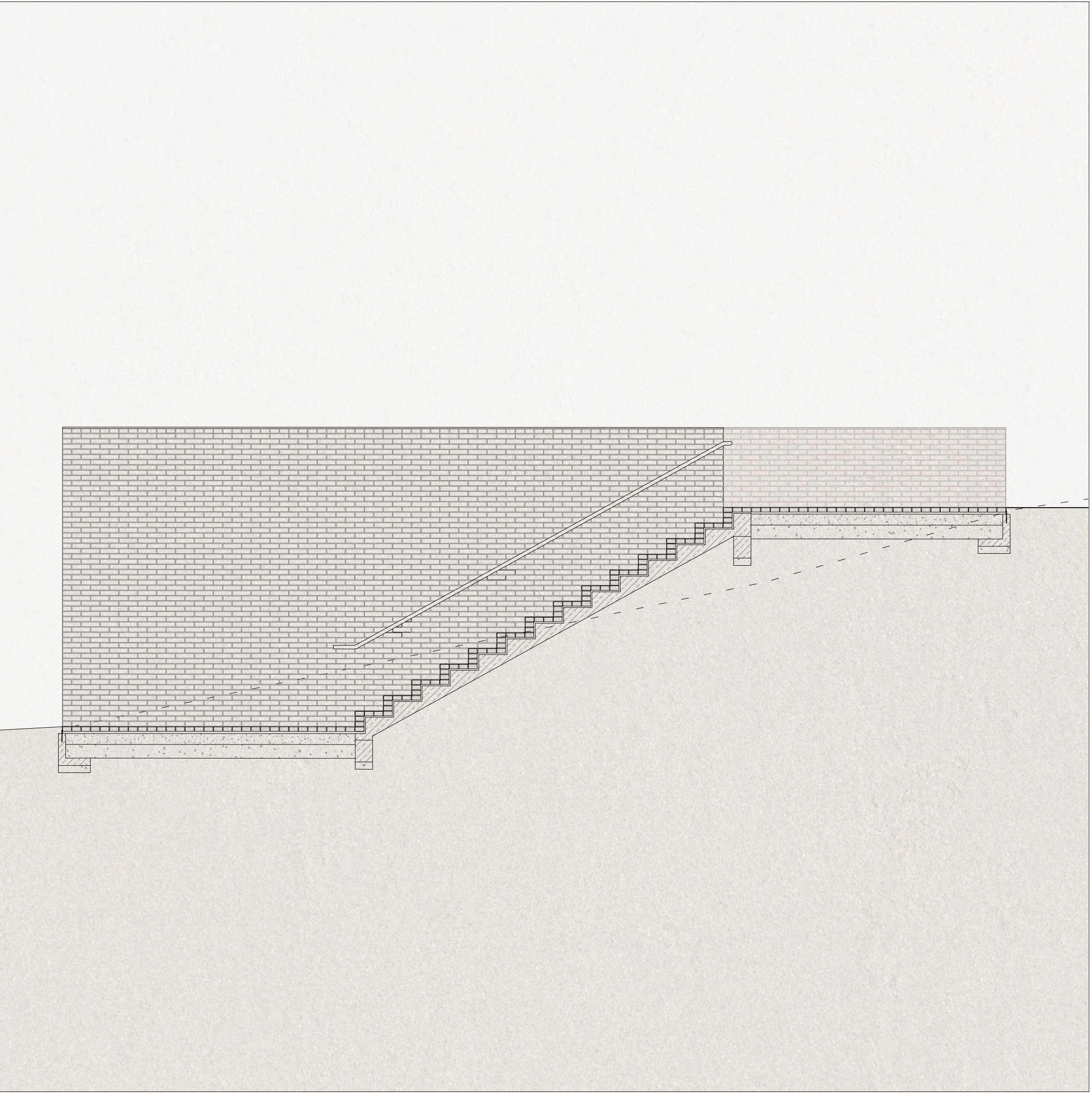
ENTRÉ

VÄGEN

PLATÅ

VÄGEN / ALLÉ / UTSIKTEN

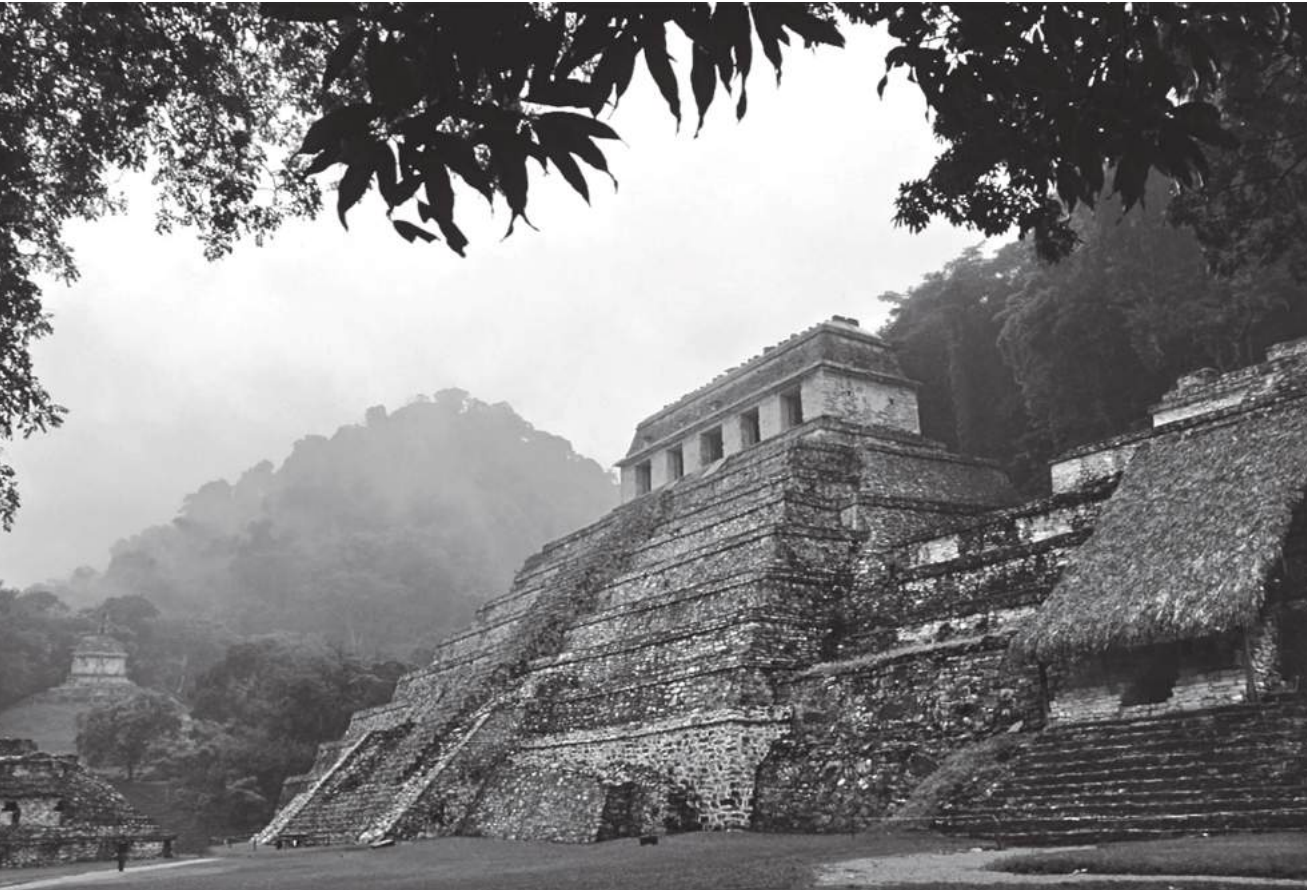

GERMAN BORDER

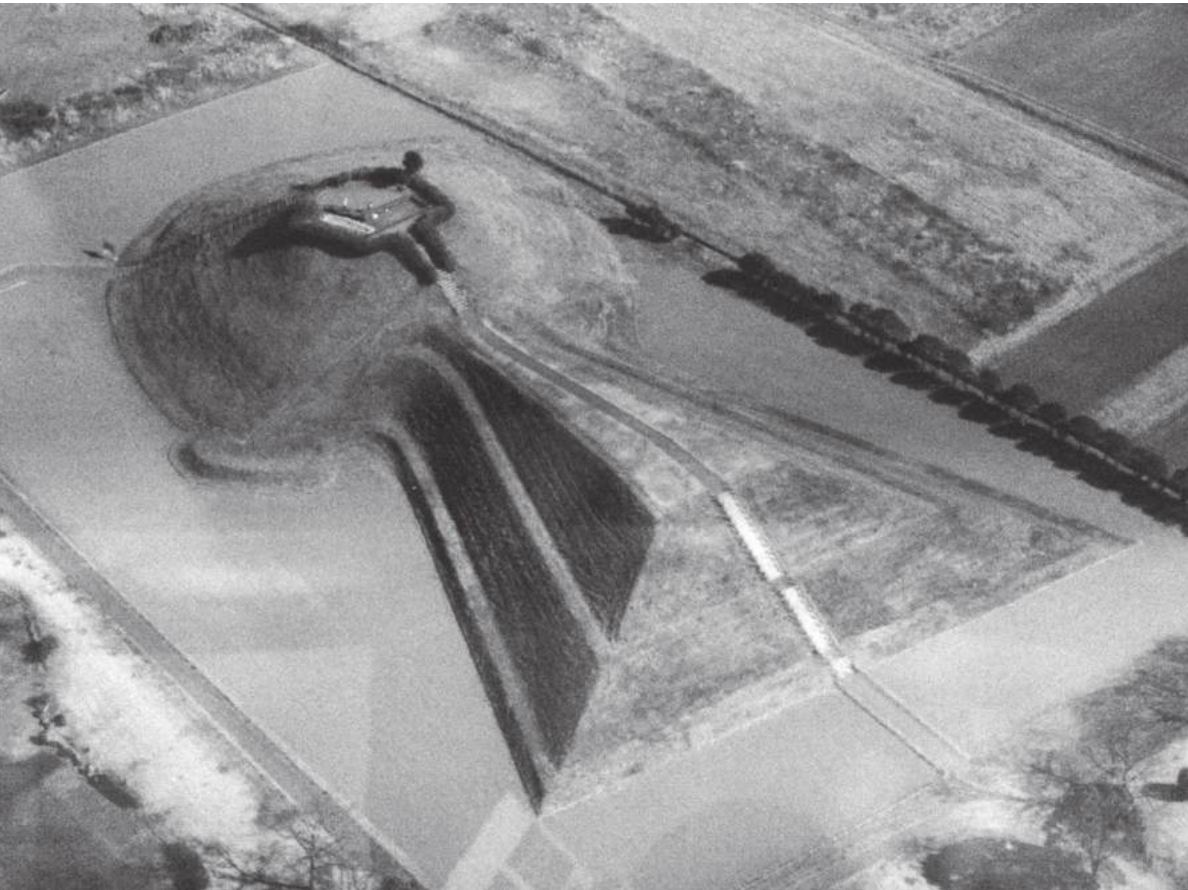

IAN HAMILTON

VÄGEN

PALENQUE

KOFUN

KULVERT

SOUTH KOREAN BORDER

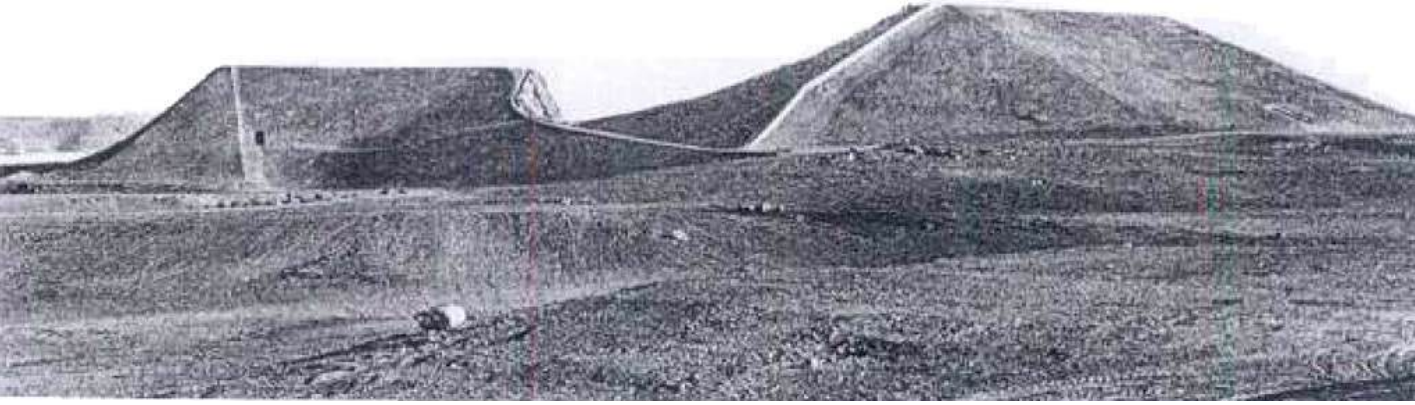

L.A RIVER

PASSAGE

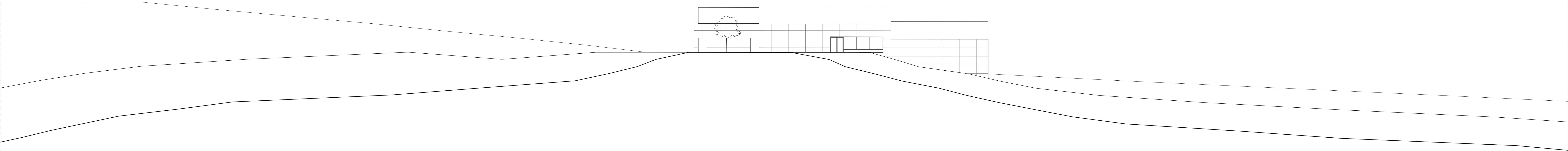
LUXOR

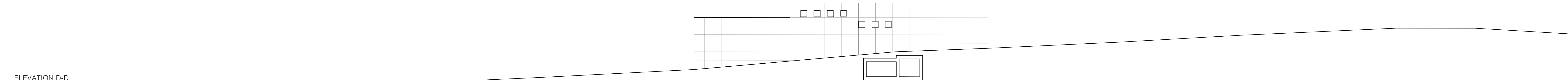
ABU SIMBEL

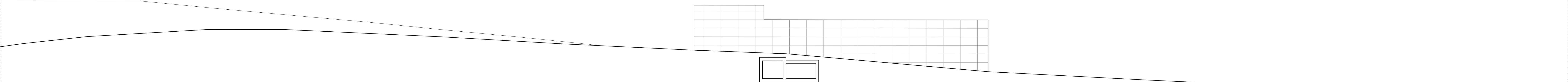
ELEVATION C-C

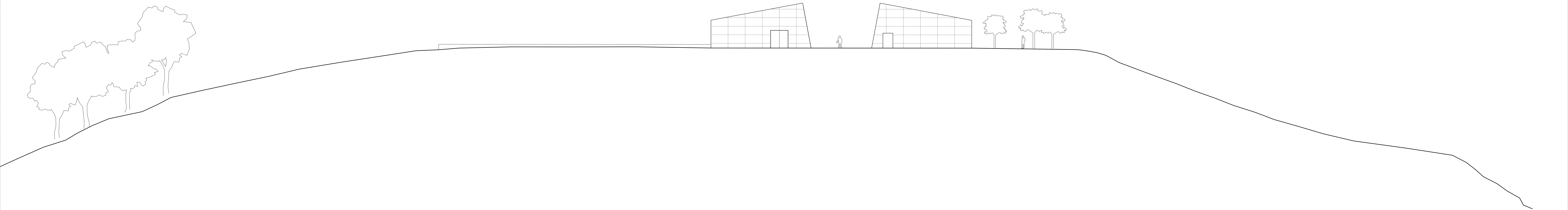
ELEVATION D-D

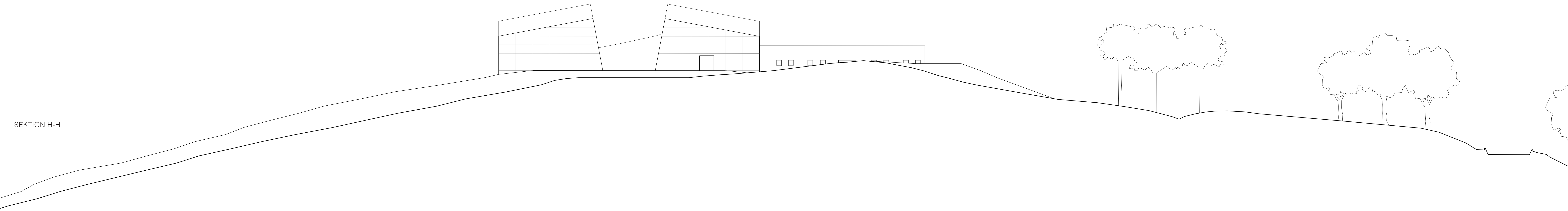
ELEVATION E-E

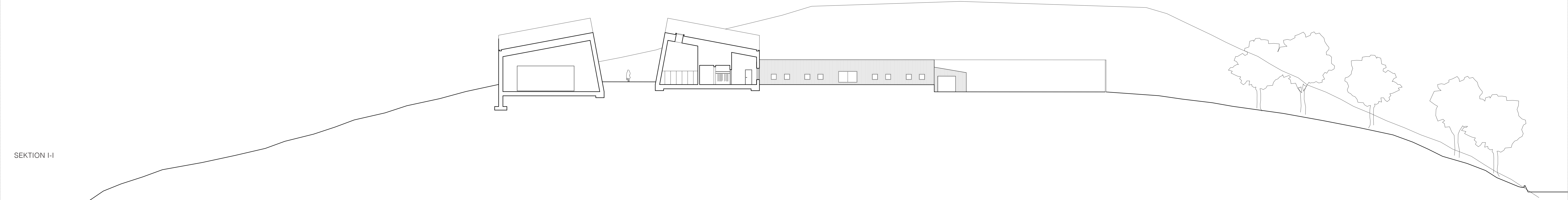
ELEVATION F-F

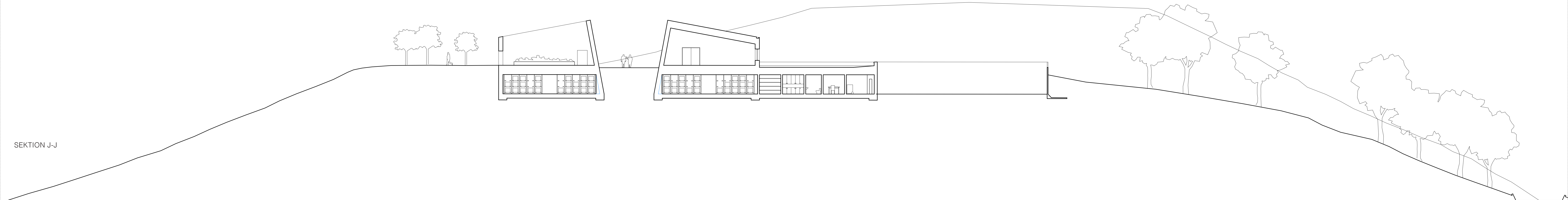
SEKTION H-H

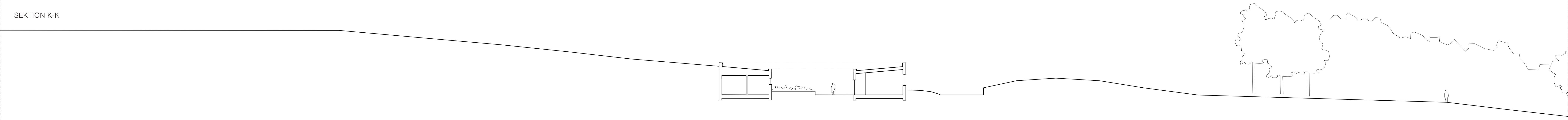
SEKTION I-I

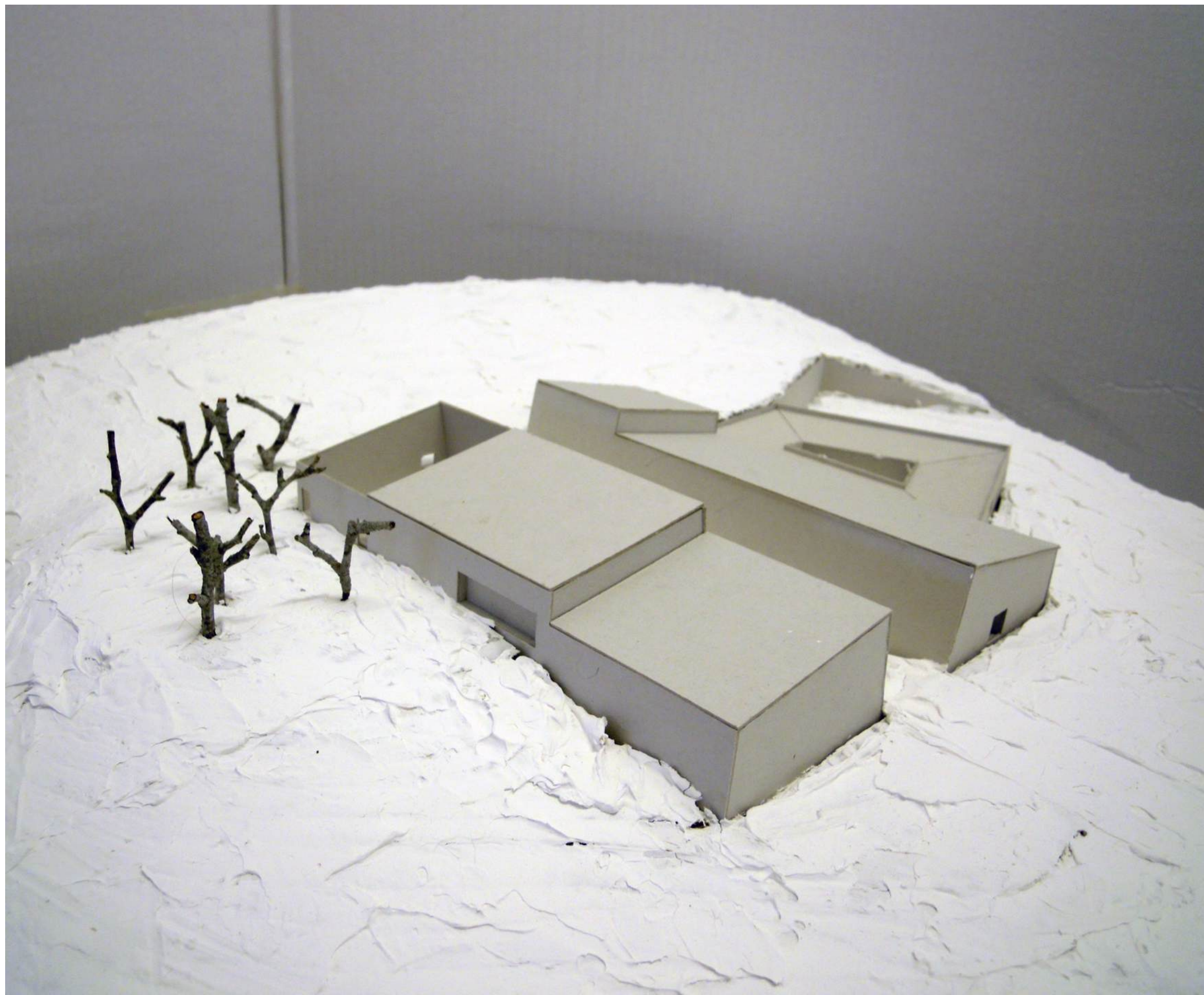

SEKTION J-J

SEKTION K-K

REFERENSER:

Weilacher, Undo (1996). *Between landscape architecture and land art*. Basel: Birkhäuser

(Ed.) Amoroso, Nadia (2012). *Representing landscape*. New York: Routledge

(Ed.) Zimmermann, Astrid (2009). *Constructing landscape*. Basel: Birkhäuser

(Ed.) Deplazes, Andrea (2005). *Constructing architecture*. Basel: Birkhäuser

Ekström, Sören (2007). *Från pionjär för eldbegängelse till modern branschorganisation*. Stockholm: SSSF

Johnsson, Carin (2006). *Askgravlund– ett nytt gravskick*. Alnarp: SLU

Dahlgren, Curt; Davidsson Bremborg, Anna (2011). *Begravning 2011*. Lund: Rådet för begravningsfrågor

Stadsledningskontoret (2011). *Söderort 2030*. Stockholm: Stockholms stad

Sveriges Begravningsbyråers Förbund (2012). *Dödsfall i ett mångkulturellt samhälle*. Stockholm

Kjerstadius, Håkan (2005). *Program för utveckling av Högdalstopparna*. Stockholm: Markkontoret, Stockholm stad

Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund (2010). *Krematorieverksamheten – kartläggning och analys*

Sveriges Begravningsbyråers Förbund (2009). *Mångkulturella begravningskick*. Stockholm

Stadsbyggnadskontoret (2009). Planbeskrivning S-Dp 2008-01164-54

Ahlman, Katarina (2013). *Kremationsstatistik 2012*. Stockholm: SKKF

Melinder, Karin (2013). *En studie av Högdalstoppen*. Stockholm: Bergstugan konsult